

Dialog křesťanů a marxistů

Ladislav Hejdánek

◆ referát, česky, vznik: 11. 3. 1965 ◆ poznámka: Předneseno 11. 3. 1965 na panelové diskusi v Jirchářích o Hromádkově knížce „Pole je tento svět“. (Dále referovali: Jiří Khol, J. B. Pavlíček, (LvH), Jiří Němec) Mimo jiné byl přítomen J. L. Hromádka. [pozn. aut.]

◆ paper, Czech, origin: 11. 3. 1965

Dialog křesťanů a marxistů [1965]

Rozhovor mezi křesťany a marxisty v naší zemi ustal asi na 15 let; teprve v nejposlednější době se objevují náznaky měnící se situace. První věc, kterou si musíme jasně uvědomit po přečtení Hromádkovy studie „Na prahu dialogu“, je fakt, že Hromádka ani slovem nenaznačuje, že začínající nový dialog by měl být jenom nějakou normalisací, nějakým návratem k tomu, co bylo na patnáct let přerušeno, že by šlo tedy ze strany křesťanů o to, velkomyslně pomlčet o vině marxistů a komunistů na oné přestávce, zatímco marxisté by měli sebekriticky odečíst proslá leta a navázat znovu tam, kde byli před přerušením dialogu. Kdyby byla otázka dialogu postavena na takovémto vidění situace, nemohlo by totiž o skutečném dialogu být ani řeči. Jistěže se v uplynulých letech stalo mnohé, co těžce dolehlo více méně na nás všechny a na celou naši společnost; a komunistům v našem státě ještě zbývá hodně práce na rozpoznání skutečných příčin i zaviněnosti všeho toho, k čemu došlo. Ale to je právě věcí jejich, nikoli věcí naší, nás křesťanů. Nebo alespoň to není první věcí, o kterou nám musí jít. „Chceme se podívat skutečnosti do očí, bez umělých brýlí. Ale chceme tak činit v radosti z Evangelia, které nám prosvěcuje i temnou skutečnost, svítí na cestu a odhaluje nadějný zjev nebo stránky soudobého života“ (71). „Záleží však na tom, abychom jako věřící křesťané pozorovali události a vyrovnávali se s nimi s pohledem sice kritického, ale nadějněho očekávání. A právě proto je důležité opírat se ve své práci o ty zjevy, které i dnes působí tvořivě a mohou mít léčivý vliv, nejen na oblast, kterou nazýváme křesťanskou, nýbrž i na všechno ostatní lidstvo.“ „Hledáme cesty, jak vytvořit základnu, na které by se sešli lidé z nejrozmanitějších stran a hledali společně směr svého úsilí a činili třeba jen malé, ale pevné kroky kupředu.“ (71)

„Všechn smysl naší práce záleží v touze, abychom uprostřed dnešního dění měli odvahu ve svrchovanosti víry poznat a uchopit smysl přítomného okamžiku, vztah dneška k včerejšku, skryté souvislosti dějinné a abychom s toužou odvahou víry uměli přibližně odhadnout směr cesty, kterou nám určuje Pán našeho života a smrti.“ (84) Ovšem „jen tenkrát zdoláme ve víře těžké otázky a zákonitosti dějinného života, jestliže vezmeme vážně dějiny a jejich události. Ale nyní jde o to, abychom poznávali konkrétní život dnešních lidí a rozuměli jim v jejich úkolech a odpovědnostech osobních i veřejných. Tato práce není možná bez otevřeného a soustředěného rozhovoru.“ (91) „A jsme teprve na počátku svých rozhovorů o smyslu dějinného okamžiku, ve kterém žijeme, o vlastní podstatě napětí mezi Východem a Západem a o cestě, kterou bychom měli všichni společně jít.“

Tady máme expozici Hromádkova pojetí začínajícího dialogu. Hromádka si uvědomuje nutnost společné cesty; poznává však současně, že si tuto nutnost uvědomuje dnes již tolik lidí jak u nás, tak na celém světě, že tu je splněn jeden ze základních předpokladů vskutku společné cesty. Lidé se nejenom musí, ale už také chtějí domluvit. Nadchází

okamžik, kdy dialog je a bude skutečnou možností. Lidí, kteří chtějí vstoupit do dialogu, je už dost, aby bylo možno tento dialog zahájit. Stojíme tedy na prahu dialogu.

Dobrá vůle ovšem nestačí; jsou ještě jiné předpoklady dialogu. Jedním z nejvážnějších je předpoklad, že vezmeme vážně dějiny a dějinné události. Začínáme chápat, že není možno patnáctileté období přerušného dialogu prostě odepsat a přeskočit. Především proto, že těch 15 let představuje dějinnou skutečnost mnohem složitější, než abychom mohli vystačit charakteristikou: přerušný dialog. „Křesťan z východních zemí Evropy je politicky i sociálně a kulturně uhněten dějinnými převraty tak, že se stává socialistou a že komunistické cíle nebudí v něm odpor a strach. Jako občan stává se, čím dál tím více, součástí socialistické přestavby a chce uprostřed svého prostředí přinášet svědectví Evangelia a účastnit se tvořivě a s porozuměním namáhavých a těžkých úkolů veřejných, politických i hospodářských, ano i kulturně výchovných.“ (91–2) To proto, že „vlastním smyslem, východiskem a cílem novodobého socialismu byla snaha dopomoci člověku jako takovému k pravé důstojnosti a svobodě, k rovnoprávnosti a bratrství, osvobodit ho od pout politického násilí, od třídních privilegií, od hladu a bídy, od sociální nejistoty a hmotné bezmocnosti.“ (96) Jinými slovy: oněch 15 let představuje také dobu, kdy byly uvedené socialistické cíle spolu se všemi tvrdost také opravdu realizovány; na jejich realizaci se podíleli všichni, křesťané právě tak jako ostatní občané. V jistém smyslu nám křesťanům byl onen „přerušný dialog“ a dokonce i tvrdost uplynulých let také k určitému užitku. Křesťané neměli snadnou situaci, a jestliže o řadě z nich opravdu platí, že se i vnitřně orientovali na socialistickou společnost, že ji považují za svou vlastní a za své pravé působíště, pak nelze pochybovat o čistotě jejich motivů a o trvalosti jejich orientace. Hromádka píše: „Všichni jsme v nebezpečí (všichni, tedy i my v naší oblasti společenské), že se ukvapeně přizpůsobíme dané skutečnosti a že se dáme formovat vnějšími formami a vnější náplní společenského sociálně politického života. ... Toto nebezpečí je zvláště veliké tam, kde se lidé domnívají, že na ně nedoléhá vnější tlak, ať politický nebo policejní, autoritativní mocnosti. ... Ale tam, kde se rodí společnost, která je velmi nedůvěřivá vůči tradičnímu náboženskému a církevnímu útvaru, tam je třeba zvláštní svobody, aby se věřící svrchovaně a statečně podíval na novou skutečnost, aby nepodleh pohodlné negaci, svým předsudkům sociálním a politickým, aby našel vztah k výstavbě nové společnosti bez oportunismu, bez zbabělé přizpůsobivosti, ale také bez ustrašeného osudového (fatalistického) pohledu do budoucnosti.“ (85).

Ovšem skutečnost je složitá; v těchto posicích zdaleka nezdědomácněli všichni křesťané. Hromádka věnuje hodně pozornosti otázce dialogu křesťanů v zápase o ryzí zvěst Evangelia a o církev Kristovu ve společenství víry, které přesahuje všechny dějinné útvary církevní. Ale „jak spíše jsme povinni neustávat v dialogu, když jde o nejhlubší rozdíly v názoru na společnost a stát, na smysl dějinného vývoje i přítomné chvíle, na

záruky svobody a spravedlnosti a na základy mírového soužití v mezinárodních vztazích .“ (92)

Rád bych dodal, že uplynulá leta měla také významný vliv pro marxisty, pro komunisty. Také oni museli a stále musí přemýšlet o tom, čím právě oni přispěli ke všemu, čím jsme prošli, přemýšlejí o dobrých výsledcích a úspěších, ale i o všech neúspěších a chybách, jichž se dopustili. Nebyl to pro ně malý otřes, když se museli vyrovnat s novým pohledem na období stalinismu a když museli revidovat řadu svých dosavadních představ a naučit se lépe rozumět svému vlastnímu programu. Také u nich není naprosté jednoty v názorech, jakým způsobem přispět k obrodě a obnově opravdu marxistického myšlení a skutečně komunistické praxe. Proto také nejsou všichni stejně připraveni k dialogu. Ale i u nich platí: nejde jen o dobrou vůli, která je ovšem nezbytná, ale jde i o to, vzít vážně dějiny, plně pochopit, co se vlastně stalo a čím jsme prošli. Je-li splněna tato podmínka na obou stranách, je učiněn nemalý krok k vzájemnému porozumění a k opravdovému rozhovoru mezi marxisty a křesťany.

A nakonec se nemůžeme nedotknout otázky snad nejpálčivější, otázky komunistického ateismu. Hromádka má veliké pochopení pro historické okolnosti faktu, že novodobý socialismus vůbec je převážně spjat s ateismem. Zamýšlí se dokonce nad tím, „zda to, co nazýváme ateismem u opravdových a odpovědných socialistů (komunistů), není duchovně a mravně hlubším projevem lidství než zápas proti nové společnosti ve jménu Boha a tradičního křesťanství“ (95). Jde dokonce ještě dál; když mluví o napětí mezi Evangeliiem a pozemským světským životem, říká: „V tomto napětí nepochybně je předpoklad dějinné dynamiky křesťanských národů, ano, můžeme říci, i stálých revolučních zásahů do politické i sociální stavby společenské. Víra jednotlivých věřících křesťanů i skupin působila skrytou revolučností i tam, kde to na první pohled nebylo patrné a kde pozdější historikové nejsou a nebyli ochotni takovouto revolučností zjistit anebo připustit.“ (88) A přece, když jde o sám ateismus, není Hromádka hotov, zdá se mi, vzít jej tak vážně jako ostatek socialistického, komunistického programu. Hromádka je hluboce solidární s budovateli zítřka (94), ale zdá se mu, že ateismus je v socialistickém hnutí jen druhotnou záležitostí (95). Ví, že by bylo povážlivé, ano „v jistém smyslu nebezpečné vyrovnávat se s novou skutečností dějinnou v oblasti socialistické společnosti bez pečlivého zkoumání, co jest posledním a nejhlubším motivem socialistické revoluce anebo komunistických plánů pro budoucnost“ (95), ale socialistickou protináboženskost považuje za „průvodní znak úsilí o správné a vhodné podmínky pro skutečné lidství“ (99).

Za vlastní a základní téma dialogu považuje Hromádka otázku člověka.

Marxisté pak budou muset respektovat, že křesťané se chtějí účastnit tvořivě a s porozuměním namáhavých a těžkých úkolů veřejných, politických i hospodářských, ano i kulturně výchovných (91–2). Svou účastí pak budou schopni působit pozitivně v úsilí o novou společnost a nového člověka (94), mimo jiné i tím, že se nebojí „podívat se ani na

odkaz společnosti, která po našem názoru již dohrála svou úlohu a splnila svou funkci, s opravdovou touhou zachránit z ní, co zůstává živým a co má být přeneseno i do nové společnosti“ (92-3).